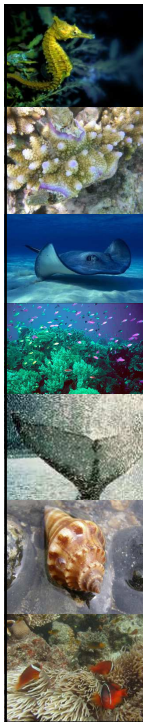

Mezinárodněprávní ochrana oceánů

- **Úvod**
 - význam oceánů
 - nejvýznamnější zdroje ohrožení oceánů
 - mezinárodní právo a ochrana oceánů
 - aktéři mezinárodněprávní ochrany oceánů
- **Ochrana mořského prostředí před znečišťováním**
 - UNCLOS
 - znečišťování moří z pevniny
 - znečišťování moří z lodí
 - znečišťování moří v důsledku havárií
 - znečišťování moří ukládáním odpadů
- **Ochrana živých mořských zdrojů**
 - ochrana rybolovných zdrojů
 - ochrana některých součástí mořských ekosystémů (druhů a stanovišť)
- **Ochrana živých zdrojů tzv. Oblasti**

Úvod Význam oceánů

Oceány

= nejvýznamnější součást globálního ekosystému

→ 71% povrchu Země, 97% světových zásob vody, 90% biosféry

- ~ zásadní význam pro vývoj života na Zemi (stabilní prostředí)
- ~ vliv na počasí v lokálním i globálním měřítku
- ~ základem pro koloběh uhlíku, vody a celkovou tepelnou bilanci Země
- ~ „plíce planety“
- ~ velká biomasa a rozmanitost mořských organismů

Existují značné rozdíly ve znalostech jednotlivých mořských stanovišť a druhů dané relativní nepřístupností mořského prostředí

x růst znalostí s rozvojem vědy a techniky a průzkumem hlubokomořského dna

Úvod Význam oceánů

~ ekonomické funkce oceánů

→ biologické zdroje

- zásadní podíl na výživě světové populace
- účinné chemické látky obsažené v mořských organismech

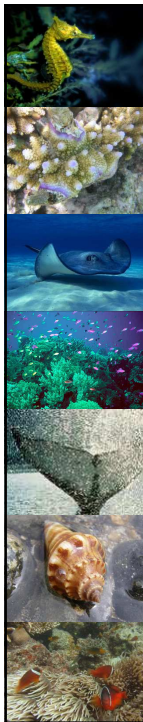
→ nerostné suroviny

→ námořní doprava

→ turistický průmysl

~ řada funkcí neekonomické povahy

(relaxační, vzdělávací, význam v kulturách původních obyvatel atd.)

Úvod

Nejvýznamnější zdroje ohrožení oceánů

🔌 znečišťování mořského prostředí

Právní definice čl. 1 odst. 1(4) UNCLOS →

„*přímé nebo nepřímé zanesení takových látek nebo energie člověkem do mořského prostředí, včetně ústí řek, které mají či mohou mít takové zhoubné účinky, jako jsou poškození živých zdrojů a mořského života, ohrožení lidského zdraví, zabránění mořské činnosti včetně rybolovu či jinému oprávněnému využívání moře, zhoršení užité jakosti mořské vody a omezení podmínek pro rekreaci*“

Kategorizace

- podle **původu** znečištění: pevninské (cca 80 %)
z lodí
+ ukládání odpadů
- podle **znečišťujících látek**: chemické
biologické
radioaktivní
tepelné
mechanické
akustické
- podle **okolností** znečištění: operační (z běžného provozu)
havarijní

Úvod

Nejvýznamnější zdroje ohrožení oceánů

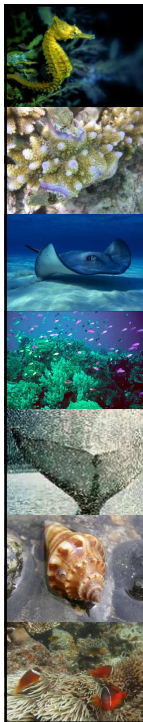
🔌 nadměrný rybolov a nevhodné techniky lovu

Dle údajů FAO je v současné době **plně využíváno 59,9 %** rybolovných zdrojů a **33,1 % je využíváno nadměrně** (tedy nad úroveň zajišťující reprodukci daných populací). Pouhých 7 % je využíváno jen částečně a umožňuje zvýšení úlovků.

+ **nevhodné techniky lovu** → negativní dopady na stanoviště (např. lov pomocí sítí tažených po dně, *bottom trawling*) a necílené druhy (neselektivní lov, např. volně plovoucí sítě, *driftnets*)

🔌 ničení stanovišť

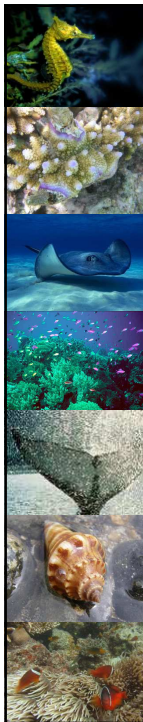
- rybolov, rozvoj pobřeží, těžba z mořského dna, nadměrná a nezodpovědně prováděná podmořská turistika, podmořský výzkum atd.

Úvod

Nejvýznamnější zdroje ohrožení oceánů

FIGURE 14
GLOBAL TRENDS IN THE STATE OF THE WORLD'S MARINE FISH STOCKS, 1974–2015

Úvod

Mezinárodní právo a ochrana oceánů

Mezinárodní právo má pro ochranu mořského prostředí a mořských živých organismů zásadní význam.

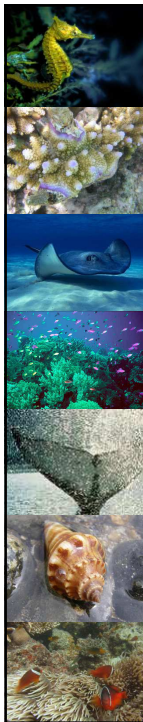
Důvody

➤ homogennost mořského prostředí, absence ostrých ekologických hranic

- mořské organismy mají často charakter „sdílených“ zdrojů, jejichž udržitelné využívání vyžaduje spolupráci zúčastněných států
- transport znečištění

➤ existence mezinárodních prostorů

tj. volného moře, ovládaného zásadou svobody, a tzv. Oblasti (tj. mořského dna a podzemí za hranicemi národní jurisdikce), ovládané zásadou společného dědictví lidstva (ve vztahu k nerostným zdrojům)

Úvod

Exkurz do mezinárodního mořského práva

Úmluva OSN o mořském právu

(*United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS*)

- 3. konference OSN o mořském právu (1973-82, NY, Ženeva)
- vstup v platnost v r. 1994
- 168 smluvních stran (k 31. 3. 2018)
- Česká republika přistoupila v r. 1996 (sdělení MZV č. 240/1996 Sb.)

→ „ústava“ pro oceány (320 článků, 9 příloh), upravuje téměř všechny zásadní otázky týkající se právního režimu moří a jejich zdrojů (určení právního režimu různých mořských prostorů, ochrana moře, mořský vědecký výzkum, urovnávání sporů → ITLOS, atd.)

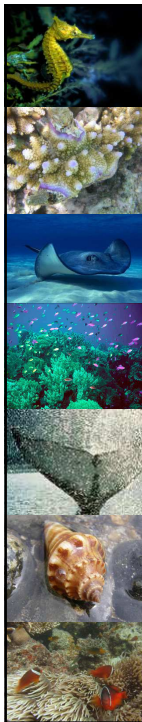

Úvod

Exkurz do mezinárodního mořského práva

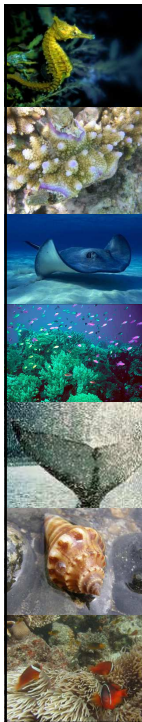
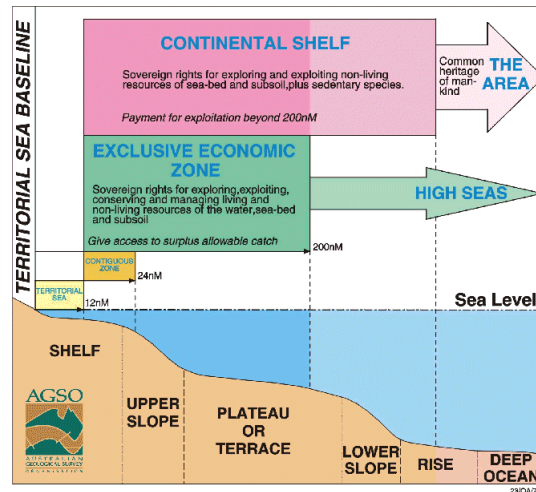
Mořské prostory dle UNCLOS

- ↻ **vnitřní vody** (*internal waters*)
- ↻ **pobřežní vody** (*territorial sea*)
- ↻ **přilehlá oblast** (*contiguous zone*)
- ↻ **výlučná ekonomická zóna** (*exclusive economic zone*)
- ↻ **kontinentální šelf** (*continental shelf*)
- ↻ **tzv. Oblast** (*Area*), tj. mořské dno a podzemí za hranicemi národní jurisdikce států
- ↻ **volné moře** (*high seas*)

Úvod

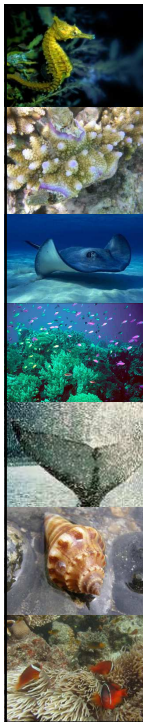
Exkurz do mezinárodního mořského práva

Úvod

Aktéři mezinárodněprávní ochrany moře

- ~ **státy (pobřežní i vnitrozemské)**
 - různá práva a povinnosti v jednotlivých mořských prostorech
 - zejm. **pobřežní stát** a **stát vlajky**
- ~ **mezinárodní mezivládní a nevládní organizace a orgány**
 - **globální** (zejm. OSN, IMO, FAO, Mezinárodní úřad pro mořské dno + WWF, IUCN)
 - **regionální** (orgán působící v regionálních mořích, regionální orgán a organizace)

Úvod

Hlavní směry právní úpravy ochrany oceánů

ochrana mořského prostředí před znečištěváním

- obecná právní úprava v UNCLOS
- + specifická právní úprava pro jednotlivé druhy znečištění
- globální x regionální právní úprava

ochrana živých mořských zdrojů

- obecná právní úprava v UNCLOS
- + specifická právní úprava některých dílčích otázek
- globální x regionální právní úprava
- regulace rybolovu + ochrana mořských ekosystémů či jejich součástí

UNCLOS stanoví obecný rámec právní úpravy, globální úmluvy věnované dílčím otázkám jej upřesňují, **zásadní roli ale hraje spolupráce na regionální úrovni.**

Ochrana mořského prostředí před znečištěváním UNCLOS

Část XII, čl. 192 a násl.

(Ochrana a zachování mořského prostředí)

- obecná ustanovení týkající se ochrany mořského prostředí před znečištěváním

(smluvní strany se zavazují přijmout všechna opatření k zabránění, snižování a kontrole znečištění bez ohledu na jeho příčinu a zajistit, že činnosti spadající pod jejich působnost budou prováděny tak, že životní prostředí ostatních států jimi nebude znečištěno)

‡ Uplatňování norem stanovených „příslušnou mezinárodní organizací“ → Mezinárodní námořní organizace (*International Maritime Organization, IMO*)

Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Znečišťování moří z pevniny

Na globální úrovni **neexistuje žádný právně závazný text**!

Dokumenty ***soft-law*** přijaté na půdě UNEP:

↻ **Montrealské směrnice pro ochranu mořského prostředí před znečištěním pocházejícím z pevniny** (UNEP 1985)

(Montreal Guidelines for the Protection of the Marine Environment Against Pollution from Land-based Sources)

↻ **Globální akční program na ochranu mořského prostředí před znečišťováním z pevniny** (UNEP 1995)

(Global Programme of Action for the Protection of Marine Environment from Land Based Activities)

Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Znečišťování moří ukládáním odpadů (*dumping*)

„**Ukládání (odpadu) do moře**“ = „...jakékoli svévolné zbavování se odpadu nebo jiných látek z plavidel, letadel, plošin nebo jiných uměle vybudovaných konstrukcí v moři, a dále jakékoli záměrné ničení těchto dopravních prostředků a zařízení. Naopak ukládání odpadu do moře nezahrnuje zbavování se odpadu, které je výsledkem běžného provozu plavidel, lodí či plošin“ (čl. 1 odst. 1(5) UNCLOS)

Úmluva o předcházení znečišťování moří ukládáním odpadů a jiných látek (Londýn 1972)

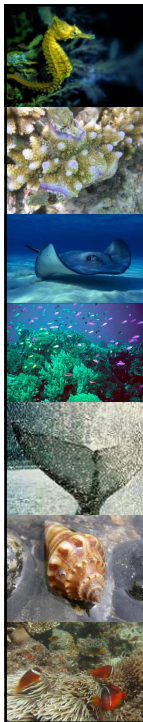
(Convention on the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter)

→ tzv. **black list** (Příloha I, ukládání zakázáno)

a **grey list** (Příloha II, ukládání podmíněno zvláštním povolením)

+ v roce 1996 přijat **Protokol, který zavádí opačný způsob regulace** → tzv. **white list** (v Příloze I uvedeny látky, jejichž ukládání je povoleno, ukládání jiných látek je zakázáno),

vstup v platnost v březnu 2006 x zatím pouze omezené přijetí
(50 smluvních stran reprezentujících 39,18 % světové lodní tonáže)

Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Znečišťování moří z plavidel

- ↻ význam právní úpravy na globální úrovni
- ↻ role IMO („příslušná mezinárodní organizace“ dle UNCLOS)

Mezinárodní úmluva o předcházení znečišťování moří z plavidel (MARPOL 73/78, Londýn)

(*International Convention for the Prevention of Marine Pollution from Ships*)

→ šest příloh upravujících jednotlivé typy znečištění (I – ropné látky, II – škodlivé kapalné látky, III – balené škodlivé látky, IV – odpadní vody, V – pevné odpady, VI – atmosférické znečištění)

- 152 smluvních stran (99,20% světové lodní tonáže - přílohy I a II x obecně široké přijetí i u ostatních příloh)

- + řada dalších úmluv (protinánosové nátěry lodí, balastní voda a další)

Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Znečišťování moří v důsledku havárií

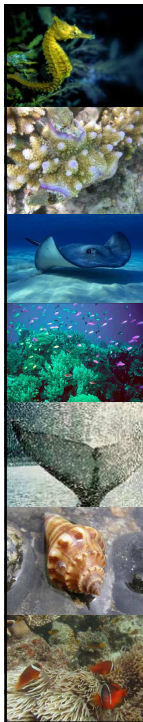
- ↻ zvláštní kategorie znečišťování moří z plavidel
- ↻ příklady nejznámějších havárií

- *Torrey Canyon* (1967)
- *Amoco Cadiz* (1978)
- *Exxon Valdez* (1989)
- *Erika* (1999)
- *Prestige* (2002)
- *Deepwater Horizon* (2010)

- oznamovací povinnost, povinnost spolupracovat, povinnost přijmout všechna potřebná opatření k likvidaci následků a zabránění rozšíření znečištění

(vyplývající jak z obvyčejového práva, tak z UNCLOS – čl. 198, 199, 194)

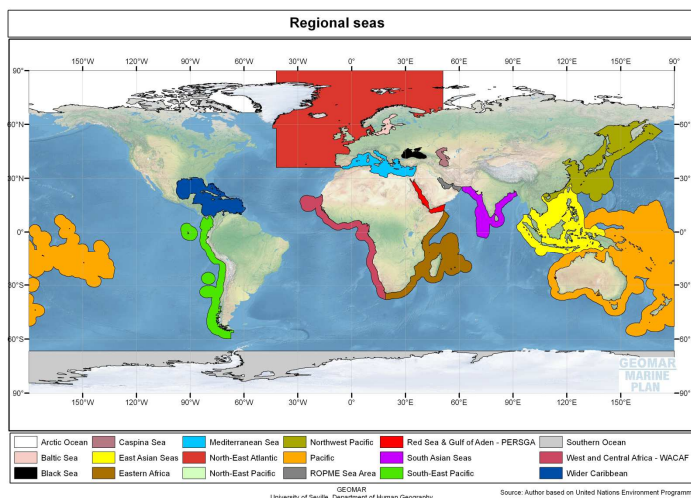
Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Regionální moře (*Regional Seas*)

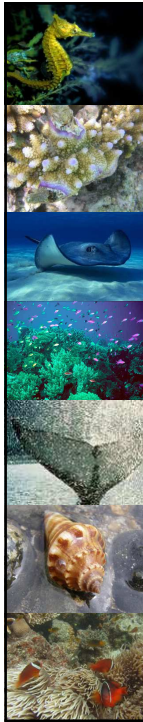
= mezinárodní regionální fóra **sdužující státy dané mořské oblasti** zaměřená na ochranu mořského prostředí a mořské fauny a flóry

- ~ 18 oblastí na celém světě
<http://www.unep.org/regionalseas/>
- ~ vznik od 70. let 20. st., většina zastřešena Programem pro regionální moře UNEP (*Regional Seas Program*) (14 + čtyři „individuální partneři“ programu)
- ~ ve 14 oblastech přijaty **úmluvy na ochranu mořského prostředí** (zpravidla ve formě rámcové úmluvy a prováděcích protokolů)

Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Regionální moře (*Regional Seas*)

Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Regionální moře (*Regional Seas*)

„Evropské“ mořské oblasti:

Baltské moře

→ Úmluva na ochranu mořského prostředí Baltského moře (Helsinky 1992)

(*Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area*)

Severovýchodní Atlantik

→ Úmluva na ochranu mořského prostředí severovýchodního Atlantiku (Paříž 1992)

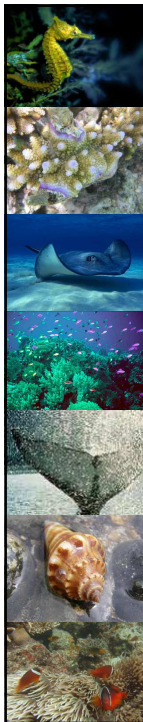
(*Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic*)

Středozemní moře

→ Úmluva na ochranu Středozemního moře před znečišťováním (Barcelona 1976/1995)

(*Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution*)

Ochrana mořského prostředí před znečišťováním Regionální moře (*Regional Seas*)

→ v úmluvách přijatých v jednotlivých regionálních mořích: **obecná ustanovení** týkající se ochrany daného mořského regionu před jednotlivými druhy znečištění (z pevniny ukládáním odpadů, v důsledku havárií, při těžbě z mořského dna atd.)

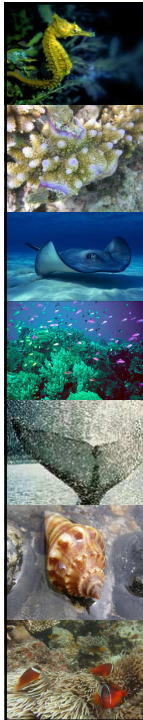
+ právní úprava dílčích otázek rozpracována v **protokolech**

Regionální právní úprava je vždy **přísnější** než právní úprava na globální úrovni

+ umožňuje zohlednit regionální specifika

+ umožňuje hlubší spolupráci účastnících států

x **různá úroveň právní úpravy** v jednotlivých regionech

Ochrana živých mořských zdrojů

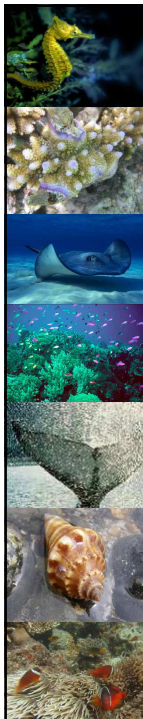
Exkurz do historie

Počátky právní úpravy

- vývoj mezinárodního práva v oblasti ochrany (resp. racionálního využívání) **rybolovných zdrojů** od konce 19. st., resp. poč. 20. st. v souvislosti se ztenčením populací některých druhů lovených více státy v oblastech volného moře

Mezinárodní úmluva o regulaci velrybářství (Washington 1946)
(*International Convention for the Regulation of Whaling*)

- **Mezinárodní velrybářská komise** (*International Whaling Commission, IWC*)

Ochrana rybolovných zdrojů

UNCLOS

- vítězství snahy pobřežních států vyhradit si využívání mořských zdrojů v rozlehlých mořských oblastech přilehlých jejich pevninskému území (více než 90% světových úlovků se uskutečňuje v oblastech spadajících pod národní jurisdikci pobřežních států – teritoriálních vodách a EEZ)

↻ EEZ (Část V, čl. 61 a násl.)

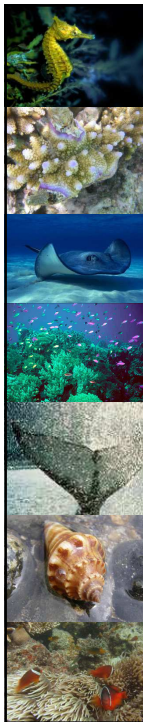
- svrchovaným právům na využívání biologických zdrojů EEZ odpovídá povinnost pobřežních států zajistit, aby tyto zdroje nebyly ohroženy nadměrným lovem (UNCLOS vychází z myšlenky **optimálního využívání** rybolovných zdrojů)
- + zvláštní pravidla týkající se některých druhů (přesahující rybí hejna, mořští savci, migrující druhy, anadromní a katadromní druhy)

↻ kontinentální šelf (Část VI, čl. 77)

- svrchovaná práva na využívání tzv. **přisedlých druhů** (bez konkrétních povinností na jejich ochranu)

↻ volné moře (Část VII, Oddíl 2)

- svoboda rybolovu x určitá omezení

Ochrana rybolovných zdrojů

Dohoda OSN o rybích hejnech

= **Dohoda** k provedení ustanovení Úmluvy OSN o mořském právu z 10. prosince 1982 **týkajících se ochrany a hospodaření s rybími hejny, která se pohybují jak uvnitř výlučných ekonomických zón, tak na volném moři, a s rybími hejny vysoce migrujících druhů**

(Washington 1995)

(United Nations Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks)

→ moderní úmluva (princip předběžné opatrnosti, ekosystémový přístup, ochrana biodiverzity)

→ základem udržitelného využívání rybích populací je spolupráce zúčastněných států (tzv. **regionální mechanismy spolupráce**, tj. rybářské orgány a organizace)

→ podrobná pravidla pro kontrolu provádění opatření přijatých příslušnými regionálními mechanismy

x **nevztahuje se** na rybí hejna, která se vyskytují **pouze v oblastech spadajících pod národní jurisdikci a pouze na volném moři**

Ochrana rybolovných zdrojů

Regionální úroveň

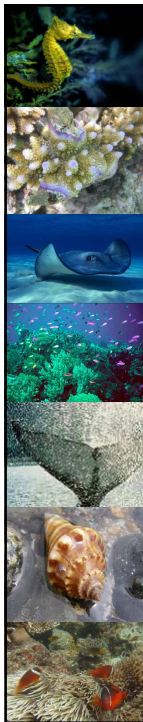
Regionální rybářské orgány a organizace

= mezinárodní regionální fóra sdružující státy, které se věnují rybolovu v dané mořské oblasti

- ↻ více než 40 orgánů a organizací na celém světě
- ↻ řada zastřešena FAO
- ↻ kategorizace dle různých kritérií (oblast, zdroje, funkce)

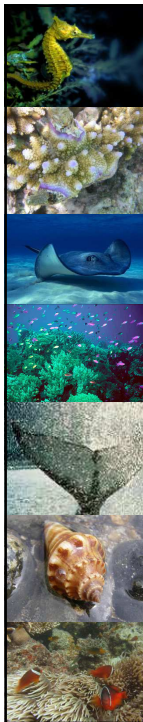
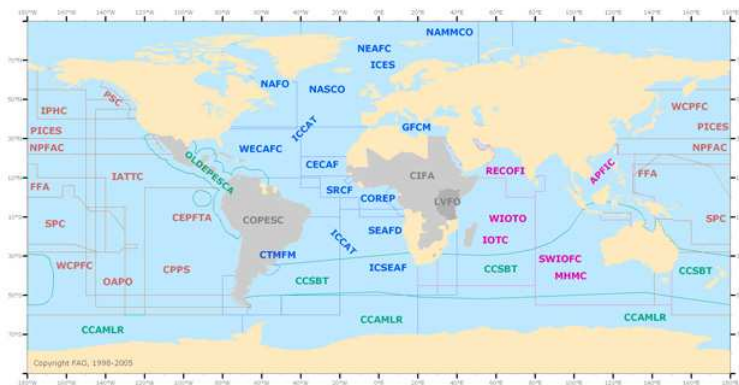
Příklady:

- Všeobecná rybářská komise pro Středozemní moře
(*General Fisheries Commission for the Mediterranean, GFCM*)
- Rybářská organizace pro severozápadní Atlantik
(*Northwest Atlantic Fisheries Organization, NAFO*)
- Mezinárodní komise pro ochranu tuňáků Atlantiku
(*International Commission for the Conservation of Atlantic Tunas, ICCAT*)

Ochrana rybolovných zdrojů Regionální úroveň

→ regionální rybářské orgány a organizace
více na <http://www.fao.org/fishery/rfb/en>

Ochrana živých mořských zdrojů

Zvláštní ochrana některých součástí mořských ekosystémů

= ochrana některých mořských druhů a stanovišť

- na globální úrovni v rámci mezinárodních úmluv v oblasti ochrany přírody
- na regionální úrovni
 - v rámci regionálních „pevninských“ úmluv na ochranu přírody
 - v rámci regionálních úmluv na ochranu moře
 - v rámci regionálních úmluv věnovaných specificky některým mořským druhům (mořští savci, ptáci, želvy)

Ochrana živých zdrojů tzv. Oblasti

Oblast (Area)

= mořské dno a podzemí za hranicemi národní jurisdikce států

(tj. za vnější hranicí kontinentálního šelfu definovaného v čl. 76 UNCLOS),

jeden z tzv. mezinárodních prostorů

→ specifický právní režim Oblasti a „jejích“ zdrojů:

tzv. společné dědictví lidstva (*common heritage of mankind*)

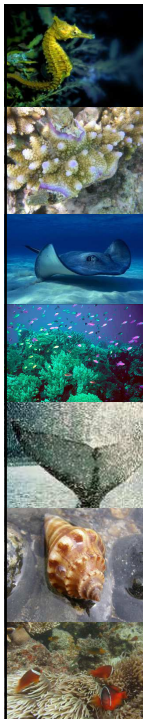
„Žádný stát nesmí uplatňovat či vykonávat svou svrchovanost nebo svrchovaná práva nad jakoukoli částí Oblasti či jejími zdroji; žádný stát ani fyzická nebo právnická osoba si nemůže přivlastnit žádnou jejich část...Všechna práva na zdroje Oblasti náleží lidstvu jako celku...“

(čl. 137 UNCLOS)

→ zdroje Oblasti si (na rozdíl od zdrojů volného moře) stát ani jiné subjekt nemohou volně přisvojovat, hospodaření s nimi je svěřeno zvláštnímu orgánu –

Mezinárodnímu úřadu pro mořské dno

(*International Seabed Authority*)

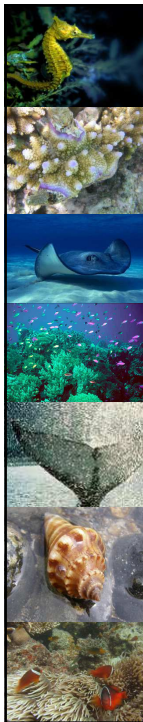
Ochrana živých zdrojů tzv. Oblasti

Zvláštní režim Oblasti však platí pouze pro **nerostné zdroje!**

Srov. čl. 133 písm. a) UNCLOS:

„Pro účely této části...se ‘zdroji’ rozumí všechny pevné, kapalné nebo plynné minerální zdroje, které se nacházejí v Oblasti na mořském dně nebo pod ním, včetně polymetalických konkré...“

x biologické zdroje hlubokomořského dna za hranicemi národní jurisdikce jsou podřízeny režimu volného moře (v zásadě neomezený přístup a možnost přivlastnění si jednotlivých mořských organismů), platné mezinárodní právo jejich využívání a ochraně téměř nevěnuje pozornost

Ochrana živých zdrojů tzv. Oblasti

Ohrožení hlubokomořských ekosystémů

- neregulovaný rybolov, zejména pomocí vláčení sítí po mořském dně (*bottom trawling*)
- **mořský vědecký výzkum a bioprospekce** (vyhledávání vlastností biologických mořských zdrojů s potenciálním komerčním využitím zejména ve farmaceutickém průmyslu)
- činnosti zaměřené na nerostné zdroje (průzkum a těžba)
- podmořská turistika
- znečišťování

☞ *De lege lata* existuje poněkud paradoxní situace, kdy jsou velmi detailně regulovány činnosti zaměřené na nerostné zdroje Oblasti, jejichž těžba je však zatím ekonomicky nezajímavá, a proto dosud nebyla zahájena (realizovány jsou pouze průzkumné projekty), zatímco průzkum a využívání zdrojů biologických, které jsou naopak velmi aktuální, jsou upraveny zcela nedostačujícím způsobem.

Ochrana živých zdrojů tzv. Oblasti

Budoucnost? (V současné době jedna z nejzajímavějších otázek mezinárodního mořského práva).

Rezoluce VS OSN 69/292 z 19. června 2015 → rozhodnutí o vyloučení samostatného právního nástroje o ochraně a udržitelném využívání mořské biodiverzity za hranicemi národní jurisdikce

<https://www.un.org/bbnj/>

Ochrana živých zdrojů tzv. Oblasti

Děkuji za pozornost.